

Վ. Գ. Համբարձումյան, «Հայերենի բառաքնություն և ստուգաբանություն», Երևան, 2022, 192 էջ:

Երկար տարիներ է՝ բ.գ.դ., պրոֆ. Վ. Համբարձումյանը հայերենի բառաքնական և ստուգաբանական ուսումնասիրություններ է կատարում: Հայտնի է, որ ստուգաբանության ուսումնասիրման առարկան բառն է, ձևայիններն ու քերականական ձևերը, նրանց պատմությունը, ինչպես նաև լեզվաբանական միավորների նախնական իմաստներն ու զարգացումը: Լեզվաբանության այդ բաժնին վերաբերող սույն գրքում ներկայացվում են մի քանի տասնյակ բառերի լեզվաբանական բնույթի գիտական քննություն և ստուգաբանություններ, որոնք աղերսներ ունեն ավանդական և նոր ժամանակների բնութագրումների հետ: Վ. Համբարձումյանը արդիական նպատակ է հետապնդում. տարբեր տարիների ուսումնասիրությունները համալրել ճշգրտված և նորացված փաստերով, որոնք կարելի է օգտագործել բառաքնական և ստուգաբանական նոր բառարանի մեջ:

Գիրքն ունի առաջաբան և վեց խոստուն վերնագրեր՝ 1. Հնդեվրոպական արմատի զրո աստիճանի ձայնավորման արտացոլումը հայերենում, 2. Հայերենի տվյալների կարևորությունը հնդեվրոպասեմական առնչությունների ուսումնասիրման մեջ, 3. Հնչյունական և բառաքերականական զուգադիպումների համեմատական-տիպաբանական քննություն, 4. Ստուգաբանական դիտարկումներ, 5. Բառաիմաստային և ստուգաբանական քննություն, 6. Մի քանի այլ ստուգաբանություններ:

Գ. Նարեկացու բառագանձից ստուգաբանական դիտարկումների են ենթարկվում *գանձ*, *գիլ*, *տաղ* բառերը, իսկ ստուգաբանությունների շարքում այդպիսիք 14-ն են՝ *ալաբուլա*, *գալ*, *գաղգաղ*, *գեղ*, *գուարակ*, *ծամ*, *կաշառ* և այլն: Հեղինակը հանգամանորեն

անդրադարձ է կատարում հնչյունական, մանավանդ բաղաձայնական համակարգերի, արմատների այնպիսի հնագույն գծերին, որոնք համեմատաբար ավելի մոտ են հնդեվրոպական նախալեզվի համար վերականգնող նախատիպին:

Գրքում հայերենի համեմատական-տիպաբանական և համեմատական-ստուգաբանական ուսումնասիրությունները կատարվում են օրինակելի մեթոդաբանության գործադրմամբ: Քննության օբյեկտիվ ընթացք են ունենում լեզվական միավորների հին, ավանդական և նոր տարրերը, իսկ նախկինում չստուգաբանված կամ ոչ հավաստի ստուգաբանությունների համար առաջարկվում է առավել համոզիչ և հիմնավոր մեկնաբանություն, իրականացվում են լրացումներ և ճշգրտումներ: Առաջադիր միավորները բազմակողմանի բնութագրման են ենթարկվում հատկապես բանավիճային դրույթների բախման գործընթացում: Վ. Համբարձումյանը բազմաթիվ լեզուներով քաղված տվյալներով արձագանքում է առկա տվյալներին և որոշակի հիմունքով շրջանառում նոր վարկած: Վեճը ծագում է մի կողմից հնդեվրոպացիների (նաև հայերի, իտերերի, արիացիների), մյուս կողմից՝ սեմական, քարթվելական և այլ ժողովուրդների բնակավայրերի, հետևապես լեզվական շփումների հարցերին. տարակարծությունները ակադ. Գ. Ջահուկյանի և հակադիր թևի մասնագետների միջև է: Շրջանառվում են փոխառյալ արմատներ՝ զուգորդվելով հայերեն-լատիներեն նշագծումով:

Քաջատեղյակ լինելով այս ամենին՝ գրքի հեղինակը կարևորում է հնդեվրոպականից սեմականին անցումը դիտել որպես հատուկ քննության՝ ներկայացնելով այլալեզու դիպուկ կիրառություններ:

«Հայերենի բառաքննություն և ստուգաբանություն» գրքում լեզվաբանական էական խնդիրներ են շոշափվում և ուշագրավ բնութագրումներ տրվում: Կարևորվում է, որ դասական համեմատաբանությունից հետո հայերենի տվյալները քննվում էին սովորական ձևով, սակայն նորագույն ուսումնասիրությունները պարզում են, որ հայերենի փաստական նյութը, հատկապես հնչյունա-

բանության, իմաստաբանության և ստուգաբանության առումով ունի կարևոր և վճռորոշ նշանակություն:

Գիտական հարթ ճանապարհ մաղթենք սույն ժողովածուին և սպասենք երկրորդ պրակի լույս ընծայմանը:

Գիրքը կարող է օգտակար լինել համեմատական լեզվաբանության մասնագետներին, հայերենով հետաքրքրվող լայն շրջաններին:

*
* *

Վերջին տասնամյակի իր գիտական արդյունքները ի մի բերելու, դրանք հանրությանը և հատկապես բարբառագետների ու բարբառներով հետաքրքրվողների ներկա ու հաջորդ սերունդներին ամփոփ կերպով ներկայացնելու նպատակով ՀՀ ԳԱԱ Հ.Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի բարբառագիտության բաժինը սկսում է հրապարակել աշխատակիցների հոդվածներն ու զեկուցումները պարունակող «Բարբառագիտական հետազոտություններ» ժողովածուների շարք՝ ըստ տարիների:

Էլեկտրոնային եղանակով հրապարակվել է շարքի առաջին պրակը: Այն պարունակում է բաժնի աշխատակիցներ Ա.Աբրահամյանի, Մ. Աղաբեկյանի, Ջ. Բառնասյանի, Գ. Գևորգյանի, Հ. Խաչատրյանի, Վ. Կատվալյանի, Հ. Մեսրոպյանի, Ժ. Միքայելյանի, Ս. Միքայելյանի, Գ. Մկրտչյանի աշխատանքները, որոնք 2013 թ. լույս են տեսել տարբեր հանդեսներում, ժողովածուներում, գրքերում: Պրակում ընդգրկված նյութերը վերաբերում են բարբառների ուսումնասիրության ընդհանուր ու մասնավոր խնդիրների, ներկայացնում են բարբառային լեզվի հնչյունաբանության, բառապաշարի ու ձևաբանության ոլորտներում կատարված հետազոտությունների արդյունքներ, զուգադրահամեմատական բարբառագիտությանն առնչվող հարցեր:

ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի հայոց լեզվի պատմության բաժինը տասնամյակներ շարունակ անդրադարձել է լեզվի պատմության և համեմատական ուսումնասիրության տարբեր խնդիրների: Բուն ուշադրության առարկա են եղել ոչ միայն հայերենի նոր փաստերի վերհանումն ու նկարագրությունը, այլև լեզվի զարգացման ընթացքին բնորոշ փոխազդեցություններն ու առանձին փոփոխությունները: Հետազոտությունների արդյունքները ներկայացվել են տասնյակ մենագրություններում, միջազգային գիտական ժողովածուներում, հարյուրավոր հոդվածներում ու զեկուցումներում:

Գիտական արդյունքներն ամփոփելու, հանրությանը և հատկապես հայոց լեզվի պատմության հարցերով հետաքրքրվողներին ներկայացնելու նպատակով հայոց լեզվի պատմության բաժինը սկսում է հրապարակել աշխատակիցների հոդվածներն ու զեկուցումներն ընդգրկող «Հայերենի պատմական ուսումնասիրության հարցեր» նոր ժողովածուն՝ ըստ տարիների: Նյութերը քաղվում են լույս տեսած հանդեսներից ու պարբերականներից՝ առանց հեղինակային կամ խմբագրական միջամտության:

Սույն պրակն ընդգրկում է բաժնի աշխատակիցներ Լ. Հովհաննիսյանի, Գ. Մխիթարյանի, Ս. Գրիգորյանի, Հ. Թադևոսյանի, Վ. Խաչատրյանի, Օ. Խաչատրյանի ուսումնասիրությունները, որոնք 2013 թ. հրապարակվել են տարբեր հանդեսներում, ժողովածուներում: Պրակում ընդգրկված նյութերը վերաբերում են հայերենի զարգացման փուլերի լեզվական իրադրության բնութագրումների, լեզվական որոշ փոփոխությունների բնույթն ու պատճառները բացահայտելուն, հայերենի քերականական կառուցվածքի, բառապաշարի պատմական զարգացման որոշակի առանձնահատկությունների պարզաբանմանը:

*
* *

Լույս է տեսել «ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի տեղեկագիրք - 2021» գիրքը, որն ընդհանուր գծերով ներկայացնում է 2021 թ. ՀՀ ԳԱԱ Հրաչյա Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի գիտական աշխատանքները, աշխատակիցների հրապարակումների հիմնական բովանդակությունը և ձեռք բերված արդյունքները՝ ըստ հաստատության հիմնարար գիտական հետազոտությունների ուղղությունների: Գիրքը տեղեկատվական բնույթ ունի, նախատեսված է մասնագետների, լեզվաբանությամբ հետաքրքրվողների, գիտական լայն հանրության համար:

*
* *

ՀՀ ԳԱԱ Հ. Աճառյանի անվան լեզվի ինստիտուտի կիրառական լեզվաբանության բաժինը գիտական արդյունքներն ամփոփելու նպատակով սկսել է հրապարակել աշխատակիցների հոդվածներն ու զեկուցումները ամփոփող «Կիրառական լեզվաբանության հարցեր» ժողովածուների շարք՝ ըստ տարիների: Առաջին պրակը ընդգրկում է Գ. Գրիգորյանի, Հ. Հովհաննիսյանի, Լ. Հովսեփյանի, Ս. Ղուկասյանի, Ա. Մանուկյանի աշխատանքները, որոնք 2013-15 թթ. հրապարակվել են տարբեր հանդեսներում և ժողովածուներում: Նյութերը քաղված են լույս տեսած հանդեսներից առանց հեղինակային կամ խմբագրական միջամտության: